

УДК 159.98:616-08-039.76

Валентин Віталійович КЕРДИВАР,

ад'юнкт науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6560-6028>

**ВИВЧЕНА БЕЗПОРАДНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА
СКЛАДОВА ОСОБИСТОСТІ ДЕЯКИХ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМИЩЕНИХ ОСІБ**

Проаналізовано вплив внутрішнього переміщення на формування вивченої безпорадності у внутрішньо переміщених осіб з території Донецької та Луганської областей.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, вивчена безпорадність, переселенці.

Значна кількість українських громадян, що постраждали в наслідок проведення бойових дій на Сході країни були змушені залишити власний дах над головою, втратили роботу і майно, кошти для існування, а хто знає скільки залишилось там людей, які кожного дня піддаються стресовим факторам та наражають своє життя на небезпеку.

Приймаючи до уваги, офіційні дані Міністерства соціальної політики України, кількість осіб, переселених із окупованих територій України в інші регіони, складає 1,3 млн. осіб. Продовження багаторічного збройного протистояння на Донбасі все більше руйнує надії внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) на мирне вирішення конфлікту. Тривала невизначеність в термінах проведення збройного конфлікту ставить ВПО в складні умови виживання на нових місцях проживання, а в подальшому, соціалізації та адаптації в новому соціальному середовищі.

Приймаючи до уваги всі психологічні та соціальні проблеми з якими стикаються ВПО та людей, які були вимушені залишитися в місцях свого постійного проживання, тобто безпосередньо в зоні проведення Операції Об'єднаних Сил (далі – ООС) та прифронтовій зоні. Ми припустили, що модель поведінки вказаних категорій населення досить схожа по структурі та психологічним рисам, на ту, що розглядається в дослідженнях М. Селігмана (1964 р.), який провів дослідження, що заклало основу однієї з найбільш відомих психологічних теорій, що дає пояснення невпевненості у собі та безпорадності [1, с. 189].

З огляду на представлене, М. Селігманом зроблено висновок, що безпорадність можуть викликати не самі по собі неприємні події, а досвід неконтрольованості цих подій. Людина стає безпорадною, якщо вона зникає до того, що від її активних дій нічого не залежить, що неприємності відбуваються самі по собі і на їх виникнення впливати ніяк не можна.

Безпорадність, як набута якість особистості, впливає на дуже багато особливостей життя людини, на те, як вона сприймає світ, на те, які цілі перед собою ставить і яким чином прагне до їх здійснення, на ставлення до свого здоров'я і т. д. У кінцевому рахунку від ступеня безпорадності залежить не тільки успіх у житті, але і здоров'я в цілому. Цей абсолютно несподіваний факт змусив дослідників замислитися над тим, що з себе представляє альтернатива безпорадності? Яка якість робить людей більш стійкими до несприятливих подій? Пізніше М. Селігман назве цю якість «оптимізмом» [2, с. 52].

Значна кількість спостережень при проведенні бесід та безпосередньої роботи з ВПО вказують на приблизно ті ж феномени поведінки людини, які описані в дослідженнях М. Селігмана. У той момент, коли зовнішнє середовище стає надмірно агресивним, значна кількість людей повністю втрачає над ним контроль та стає безпорадною й повністю безсильною.

А, з огляду на події в нашій державі та проведення ООС можна стверджувати, що це саме те агресивне і всеосяжне зовнішнє середовище, яке неможливо контролювати. Хоча, можливо, у сьогоdnішніх подіях набута безпорадність пошириться куди далі, ніж зона бойових дій. Це швидше залежить від соціальної та економічної кризи, як буде розвиватися ситуація й наскільки агресивним буде її вплив на ВПО та людей, що залишились в місцях постійного проживання.

Також, однозначно не можна стверджувати, що люди, які до проведення бойових дій були дуже успішними та не мали в житті серйозних проблем і переконані, що так буде і далі, не стикаються з проблемами безпорадності. Адже, якщо вони не знайшли жодного «позитивного» результату своїх дій – нову роботу, родичів, які могли б підтримати, можливості швидко облаштувати своє життя, а то і взагалі залишились в зоні бойових дій, то вони теж можуть втратити контроль над своїм життям.

Чим довше людина перебуває в ситуації війни, тобто відсутності контролю над власним життям, тим сильнішим буде вплив безпорадності.

Саме через це, деякі ВПО можуть стикатись з проблемами вивченої безпорадності. Як результат, вони не шукають роботу, не намагаються

влаштувати своє життя. Крім того, значна кількість людей залишаються в зоні бойових дій, тим самим завідомо та свідомо наражають себе на небезпеку. Охарактеризувати дану ситуацію можна тим, що психологія за цей час почала працювати так, що «немає жодних інших варіантів». Поки хтось сторонній не протягне руку, поки зовнішнє середовище не дасть позитивного зворотного зв'язку, цей стиль поведінки буде досить поширеним серед постраждалого населення.

На жаль, це та ситуація, у якій людина, яка довго перебувала в подібних умовах, залишиться із досвідом набутої безпорадності. Це треба розуміти і враховувати при роботі з ВПО. Люди, які тривалий час перебували в умовах війни, можуть потребувати комплексної кваліфікованої психологічної допомоги. Якщо ж людина встигла адаптуватися в мирному житті, то важливо розуміти, яку частину цього досвіду вона закріпила й буде дотримуватись далі в житті.

Список бібліографічних посилань

1. Seligman M. E. P. Helplessness: on depression, development, and death. San Francisco : W. H. Freeman, 1975. 250 p.

2. Abramson L. Y., Seligman M. E. P., Teasdale J. D. Learned helplessness in humans : critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*. 1978. Vol. 87, No. 1. P. 49–74.

Одержано 16.03.2019

Проанализировано влияние внутреннего перемещения на формирование выученной беспомощности у внутренне перемещенных лиц с территории Донецкой и Луганской областей.

Ключевые слова: *внутренне перемещенные лица, выученная беспомощность, переселенцы.*

УДК [342.951:351.73](477)

Сергій Володимирович КНИШ,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри загальнотеоретичних правових дисциплін

Рівненського інституту Київського університету права НАН України;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0717-1430>

ОСОБИСТІТЬ ЛІКАРЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Визначено, що посада лікаря є одною з основних серед переліку посад медичних працівників. Зроблено висновок, що в рамках реформування сфери охорони здоров'я особливу увагу необхідно приділити